

4. Igen szerencsés választás volt a MIKOVINY-mappák után a vele egykorú FÜCKER ANDRÁS tokaji térképét illeszteni bele a sorozatba negyediknek. Mérete 29 x 35,5 cm. Azért volt — mondom — szerencsés választás, mert így közvetlen összehasonlítást tehetünk MIKOVINY Hont megyéje és FÜCKER Tokaj, Tarcál, Tállya és Mád környéki lapja között. Kétségtelen, hogy MIKOVINY Hont megyei mappájáé az elsőség. De ne feledjük azt sem, hogy ezen a Hont megyei lapon a domborzat rajzának elsőrendű kivitele NICOLAI érdeme! FÜCKER kortársa volt MIKOVINYnek. Foglalkozása szerint eperjesi származású kereskedő, aki 1717-ben Jénában jogot, matematikát és geometria practicát is tanult. Tehát kétségtelen, hogy volt valamelyes szaktudása a térképkészítéshez.

Elsőnek Sáros vármegye térképét készítette el: 1733-ban már kereskedelmi forgalomban volt. FODOR szerint⁵ nem lehetetlen, hogy ez a legelső magyar térkép, amelyet magyar földön nyomtattak ki. Ez a sejtés azonban még nagyon problematikus dolog. Ugyancsak FODOR szerint ennek a térképnek egy eredeti példánya az Országos Széchényi Könyvtár Térképtárának tulajdona, egy első kézből készült másolata pedig a keszthelyi Festetics-levéltár tulajdona volt. Ha ez így igaz, akkor e másolatnak is az OSZK térképgyűjteményébe kellett kerülnie. (Idővel ezt a kérdést is meg kell vizsgálnunk. Az OSZK Térképtárának rendezése és költözése miatt jelenleg erre nincs megfelelő alkalom.)

5. A jelenlegi kiadványok közül ötödikként BARTHOLOMAEIDES LÁSZLÓnak 1790-ben készült és 1806-ban kiadott Gömör megyei térképéről kell szólnunk. Ez a térkép eléggé kezdetleges térképnek is, de még inkább metszetnek. Szerkesztője saját maga metszette. Valószínűleg első ilyenemű kísérlete. Ennek ellenére ez a térkép több szempontból is figyelmet érdemel.

Mindenekelőtt tartalma miatt. A fölöttébb kezdetleges rajzú, de kartográfiai helyesen megalkotott térképen falvak (tornyot viselő köröcskével), várak, városok, parochiális és kisebb falvak, puszták, tanyák, hámorok, papírmalmok, savanyúforrások, közutak, postaállomások, járási határok láthatók. A jobb alsó sarokban pedig a megye nemzeti csoportjai vonulnak fel tudományosan is elemezhető és feldolgozható, egyébként azonban kezdetleges rajzokon. Az ábrázolt személyek (balról jobbra) a következők: cseh leányok Balog községből; rimaszombati paraszttasszony; jobbágy a megye déli részeiből; viaszárus Balog község környékéről; kecskepásztor a Garam völgyéből; jobbágy ugyanonnan.

A térképlap alsó negyedében az Agteleki-barlangról a legelső sokszorosított térképet találjuk 1 : 5600-as méretarányban. Kivitele nagyon kezdetleges, de a barlangjáratok mellé írt számok és az egykorú feliratok a tájékozódást biztossá teszik.⁶ Az „Ag” szótag egy „g”-vel nem elírás, hanem annak bizonyítéka, hogy a barlang környékét az avarok szállták meg. Az „ak” — „ag” altáji török szó; jelentése: „fehér, fényes, ősz”. Ak- (ag-) telek tehát ómagyarban vagy avar nyelven: „fehér telek” jelentésű, amit a fehér dolomit környezet magyaráz. (Vö. kirgiz: ak-szakal = ősz szakállú = bíró.)

6. Végül a hatodik lap az 1766 és 1785 között készült I. katonai felvétel lapjai közül a mohácsi csatateret és környékét feltüntető 1 : 28 800-as méretarányú szelvényt ábrázolja.

Az I. katonai felvételtől BORBÉLY A. és NAGY J. kitűnő összefoglaló ismertetése⁷ óta annyian és annyszor írtak, hogy ez a nagyszerű, a maga korában európai vonatkozásban is élvonalban állónak számító vállalkozás ma is közismertnek mondható.⁸ Ezért a mű taglalását e helyütt mellőzzük. Ellenben emeljük ki azt, hogy a szelvény sokszorosítása mind térképraírában, mind felirataiban, mind színeiben olyan tökéletesen sikerült, hogy feltétlenül jobbnak, tudományos vizsgálódás céljából használhatóbbnak ítéltető az eredetijénél.

E szelvény láttán önkéntelenül felmerül e sorok írójában az a gondolat: nem jött-e el az ideje annak, hogy KOGUTOWICZ KÁROLY, néhai szegedi egyetemi tanár és GYÖRFFY ISTVÁN professzor, kiváló néprajztudósunk közel 60 évvel ezelőtti kezdeményezései után most keressük meg a lehetőségét annak, hogy a hazánk területét ábrázoló szelvények hasonmásai — önálló sorozatként — mielőbb megjelenhessenek? Nem nehéz megjósolni, hogy a kiadványnak óriási tudományos, pedagógiai és erkölcsi sikere lesz, amellyel anyagiilag sem lenne ráfizetéses vállalkozás.

DR. BENDEFY LÁSZLÓ

⁵ FODOR F. 1952. A magyar térképirás. I. köt. — Budapest, 78 p.

⁶ PLIHÁL K. 1975. Sartory József Agteleki-barlang térképezése. — Geod. és Kart. 27. 5. p. 359—364.

⁷ BORBÉLY A. — NAGY J. 1932. Magyarország első katonai felvétele II. József korában. — Térképészeti Közl. 2. évf. 3 ábra, 6 tábl., 14 melléklet. p. 35—85.

⁸ GAZDAG I. 1969. Útitársunk, a térkép. — Budapest, p. 277—278.